

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА
ГЕТЬМАНА»**

ТИМКІВ ІРИНА ВАЛЕРІЇВНА

УДК 339.9 (043.3)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ІМПЕРАТИВИ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Спеціальність 08.00.02 - світове господарство

і міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук

Київ-2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі міжнародного менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України, м. Київ

Науковий керівник: – доктор економічних наук, професор
Кальченко Тимур Валерійович,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені
Вадима Гетьмана»,
професор кафедри міжнародного менеджменту

Офіційні опоненти: – доктор економічних наук, професор
Руденко – Сударєва Лариса Володимирівна,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені
Вадима Гетьмана»,
професор кафедри міжнародних фінансів

– кандидат економічних наук, доцент
Шевченко Володимир Юліанович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри міжнародної економіки

Захист дисертації відбудеться «_22_» жовтня 2010 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.02 ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України за адресою: 03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49 – Г, к. 601.

Автореферат розіслано «_22_» вересня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

Антонюк Л.Л.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Глобалізація як об'єктивно обумовлений процес, що набув безпрецедентних масштабів і глибини на початку ХХІ століття, надає нові можливості ефективного розвитку. Разом із тим, різновекторні дії технологічних, інформаційних, екологічних, геополітичних факторів породжують міжкраїнові та міжрегіональні відмінності глобального соціально-економічного розвитку, які не сприяють подоланню розривів у рівнях розвитку національних економік і синхронізації відтворювальних процесів із справедливим розподілом світового ВВП, оскільки у повному обсязі не використовується потенціал системної взаємодії. Асинхронність, диспропорційність і нерівномірність взаємовідносин суб'єктів глобальної економічної системи різко посилюють тенденцію до загострення традиційних і стимулюють появу нових суперечностей, каталізують кризові явища і процеси з руйнівним потенціалом глобального масштабу.

Саме тому дослідження провідних наукових економічних шкіл орієнтовані на виявлення соціально-економічних імперативів глобального розвитку та обґрунтування моделей оптимальної системної взаємодії з виокремленням не тільки позитивних впливів і наслідків глобалізації, а й її все більш руйнівних проявів у міжкраїновому, міжрегіональному та цивілізаційному контекстах.

Загальна проблематика соціально-економічного розвитку в умовах глобалізації перебуває у полі зору зарубіжних вчених Е.Азроянца, М.Делягіна, В.Іноземцева, Д.Каллео, Е.Кочетова, Т.Левітта, Н.Моїсеєва, А.Неклеси, К.Омайє, А.Панаріна, В.Пантіна, М.Портера, Дж.Розенау, Дж.Сороса, Дж.Тобіна, А.Тоффлера, С.Хантінгтона, Ю.Шишкова, Ю.Яковця та ін.

Соціально-економічна обумовленість сучасних глобальних трансформацій знаходить своє відображення в працях вітчизняних вчених Л.Антонюк, О.Білоруса, А.Гальчинського, І.Каленюк, Т.Кальченка, Ю.Козака, Д.Лук'яненка, З.Луцишин, В.Новицького, Ю.Павленка, Ю.Макогона, Є.Панченка, Ю.Пахомова, А.Поручника, В.Рокочої, Л.Руденко – Сударевої, Є.Савельєва, С.Сіденко, С.Соколенка, В.Чужикова, Т.Циганкової, А.Філіпенка, О.Шниркова, І.Школи та ін.

Перманентні динамічні середовищні зміни та поглиблення глобальних суперечностей знецінюють інструментарій ефективного реагування на зміни параметрів соціально-економічного розвитку, коли глобальна конкурентоспроможність країн та регіонів визначається не стільки інноваційністю і структурно-збалансованою економічною моделлю, скільки здатністю до самостабілізації, внутрішньої консолідації і пошуку оптимальних форм взаємодії. Саме це стимулює нові дослідження в сфері соціалізації глобального розвитку, спонукає до пошуків обґрунтованості у дослідницьких узагальненнях, прогнозів щодо практичного використання наукових висновків та рекомендацій.

Таким чином, системне дослідження соціально-економічних імперативів глобального розвитку є надзвичайно важливим як у теоретичному, так і у практичному плані, що обумовило вибір дисертації, її мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в рамках міжкафедральної науково-дослідної теми «Ресурси і моделі глобального економічного розвитку» (номер державної реєстрації 0106U004357) факультету міжнародної економіки і менеджменту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Автором підготовлено матеріали стосовно визначення соціальної компоненти глобалізації та врахування її впливу на міжнародні стратегії економічного розвитку до розділу 1.1. «Методологія та функціонально-регуляторний інструментарій глобального менеджменту».

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є виявлення та аналіз ключових соціально-економічних імперативів глобального розвитку, розроблення теоретико-методологічних засад їх оцінки, обґрунтування механізмів запобігання та мінімізації глобальних соціально-економічних відмінностей.

Відповідно до теми та за логікою дисертаційного дослідження (рис.1) визначено та вирішено такі конкретні завдання:

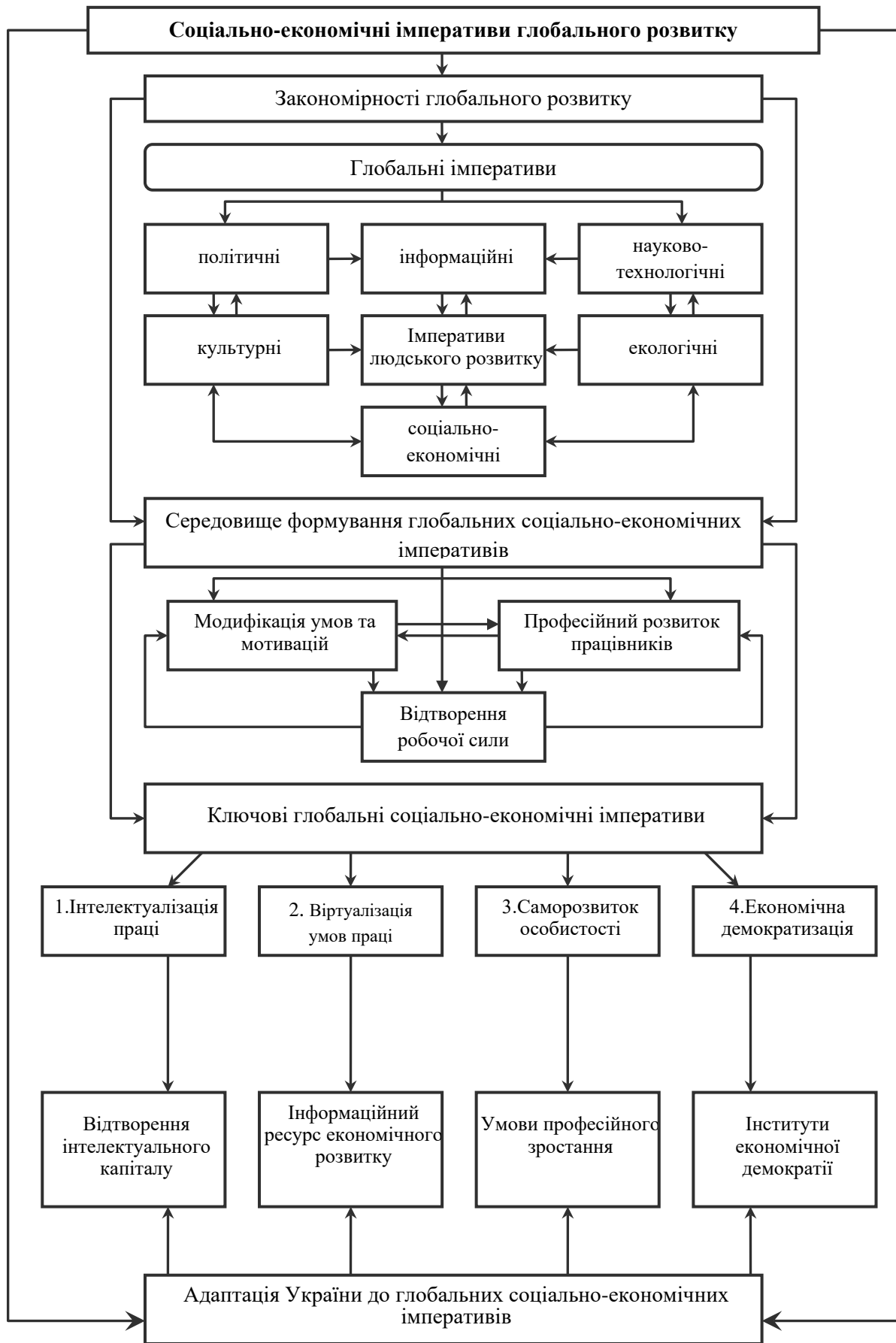
- виявити основні закономірності, тенденції, специфіку та результати глобального розвитку;
- визначити соціально-економічну природу глобальних імперативів;
- дослідити модифікацію умов і мотивацій трудової діяльності;
- встановити глобальний контекст професійного розвитку працівників;
- здійснити аналіз новітніх закономірностей відтворення робочої сили;
- виявити особливості адаптації України до глобалізованого середовища;
- дослідити інформаційний ресурс економічного розвитку України;
- діагностувати особливості відтворення інтелектуального капіталу;
- обґрунтувати необхідність і шляхи становлення інститутів економічної демократії;
- проаналізувати розвиток умов професійного зростання в українському бізнес-середовищі.

Об'єктом дослідження виступають сучасні процеси соціалізації глобального розвитку.

Предметом дослідження є ключові глобальні соціально-економічні імперативи.

Методи дослідження. Теоретичними та методологічними засадами дисертаційної роботи є положення економічної теорії, зокрема роботи провідних вітчизняних і зарубіжних учених у сфері дослідження соціально-економічних процесів в умовах глобального розвитку. Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань дисертаційної роботи було використано такі

загальнонаукові та спеціальні методи: логіко-історичний метод (для виявлення та аналізу основних закономірностей сучасного світогосподарського розвитку – у підрозділі 1.1); теоретичні узагальнення; системний аналіз і синтез (для комплексної характеристики глобальних імперативів – у підрозділі 1.2); метод експертних оцінок і прогнозування (для дослідження модифікації умов і мотивації трудової діяльності – у підрозділі 2.1 та характеристики інтелектуального капіталу в Україні – у підрозділі 3.2); статистичні кількісні та якісні порівняння (для аналізу глобального контексту професійного розвитку працівників – у підрозділі 2.2 та інформаційного ресурсу економічного розвитку України – у підрозділі 3.1).

Рис. 1. Логіка дисертаційного дослідження

Використано широке коло вітчизняних і зарубіжних літературних джерел, закони України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, офіційні матеріали Державного комітету статистики України, офіційні публікації міжнародних економічних організацій, результати наукових досліджень Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, інформаційні та аналітичні матеріали ряду міжнародних експертних асоціацій, український та зарубіжний Інтернет-ресурс.

Наукова новизна одержаних результатів:

уперше:

- ідентифіковано форми прояву імперативів глобального розвитку: 1) закономірності (об'єктивно існуючі, постійні взаємозв'язки між явищами та процесами глобального розвитку, що впливають з їхньої внутрішньої природи); 2) суперечності (форми зв'язків і відносин між протилежними властивостями та тенденціями глобального розвитку, які в своїй еволюції проходять наступні етапи: тотожність, відмінність, суперечність, конфлікт, ступінь розв'язання суперечності, перехід у вищу форму свого руху); 3) виклики (потреби, що впливають із суперечностей і мають бути виконані); 4) формалізація цих викликів (нормативні рішення та угоди, що є обов'язковими для виконання відповідними суб'єктами міжнародної діяльності). На цій методологічній основі визначено склад ключових глобальних соціально-економічних імперативів: інтелектуалізація праці (використання різноманітних інновацій в трудовій діяльності та посилення її творчого характеру); віртуалізація трудової діяльності (переміщення робочих місць за межі підприємств завдяки використанню сучасних комунікацій за бажанням працівників і згодою керівництва); професіоналізація та саморозвиток працівників (раціональне поєднання фундаментальної та професійної підготовки, постійне самовдосконалення працівника протягом всього його життя); економічна демократизація (розширення участі висококваліфікованих працівників у прийнятті ключових соціально-економічних рішень і контролі за діями керівництва підприємств та органів місцевої та державної влади);

- запропоновано та реалізовано авторський підхід у дослідженні середовища генерації соціально-економічних імперативів глобального розвитку, що включає: по-перше, аналіз умов та мотивацій трудової діяльності, по-друге, - оцінювання професійного розвитку працівників, по-третє, - узагальнення сучасних особливостей відтворення робочої сили. Виявлено, що в умовах посилення соціально-економічної нерівномірності глобального розвитку, нееквівалентного розподілу переваг глобалізації у високорозвинених країнах при розробці і реалізації соціально-економічних політик враховуються пріоритети всіх складових даної тріади, в той час як у менш розвинених країнах основна увага зосереджена на простому відтворенні робочої сили внаслідок обмеження ресурсів, що призводить до нарощування розриву в умовах життєдіяльності;

удосконалено:

- класифікацію сучасних імперативів глобального розвитку, яка включає: політичні (трансформація уніполярної моделі світоустрою у поліполярну модель з посиленням ролі регіональних інтеграційних блоків та нових центрів світового економічного суперництва; стратифікація країн світу через асиметричний характер глобального економічного розвитку; посилення ролі глобальної інституційної системи), науково-технологічні (поглиблення технологічного розриву між країнами, котрий уповільнює розвиток тих з них, які не залучені до процесу розроблення ключових інновацій та їх комерціалізації), соціально-економічні (інтелектуалізація та віртуалізація трудової діяльності, професіоналізація та саморозвиток працівників, економічна демократизація), інформаційні (перетворення інформації на найважливіший економічний ресурс і спонукання країн до масового впровадження в усі сфери людської життєдіяльності інформаційних технологій), культурні (поширення північноамериканської культури та відповідної їй системи пріоритетів, цінностей, зразків та ідеалів; руйнування традиційних механізмів продукування та поширення культурних цінностей; зміна співвідношення між високоспеціалізованою народною та масовою культурою; розпадання природних зв'язків у культурі та порушення механізмів ідентифікації; істотна трансформація національної специфіки мислення під впливом англійської мови), екологічні (вичерпування невідновлюваних природних ресурсів, зміна клімату, руйнування озонового шару Землі, зміна флори і фауни в окремих регіонах планети, забруднення води й атмосферного повітря, стихійні природні лиха), імперативи людського розвитку (процеси нерівномірності соціального розвитку країн і регіонів);

- компаративну характеристику національних моделей професійного саморозвитку працівників, коли кожна з них набуває ключових конкурентних переваг у певних сферах глобального суперництва: американська (ґрунтується на індивідуально-ринкових засадах задоволення професійних потреб) – формування лідерських компетенцій; європейська (базується на концепції людського капіталу і реалізується за рахунок ресурсного потенціалу корпорацій) – формування нових здібностей до інноваційної діяльності, сприяння новим підходам і способам ініціювати зміни; японська (заснована на колективному опануванні нових знань та навичок на конкретних ділянках бізнес-діяльності) – формування високопродуктивних команд із пересічних співробітників, що здатні самостійно вирішувати різноманітні ієрархічно-позиціоновані завдання;

- підходи до відтворення інтелектуального потенціалу вітчизняних компаній, які включають, по-перше, суттєвий реінженіринг загального менеджменту в частині переходу від найбільш поширеної клубної корпоративної культури, що базується на формально-ієрархічних відносинах, до проектно-цільової культури, яка пов'язана із створенням тимчасових груп і команд для розв'язання конкретних проблем, що забезпечують найвищу ефективність інноваційної

діяльності; по-друге, виявлення кожним підприємством власної точки інноваційного балансу (співвідношення між задоволенням клієнтів інноваційними та звичайними продуктами компанії - з одного боку, та складністю операційної діяльності, - з другого боку) шляхом раціонального поєднання двох моделей управління інноваційною діяльністю: революційної (досвід «Дженерал Електрик», «Протер енд Гембл», «Соні» та ін.) та еволюційної (досвід «ЗМ», «Мацушита», «Сіменс» та ін.);

отримали подальший розвиток:

- положення, що характеризують співвідношення між трудовими та нетрудовими формами мотивації з урахуванням крос-культурного середовища із виявленням трьох країнових груп із: збалансованою мотивацією, коли мотивація до праці (матеріальна винагорода, умови і зміст праці, участь у прийнятті рішень, залучення до командної роботи) урівноважується нетрудовою мотивацією (розваги, дружнє спілкування, сімейне життя, участь у громадських справах, відправлення релігійних обрядів) - США, Канада, Австралія, Нова Зеландія; переважно трудовою мотивацією (Японія, Китай, пострадянські країни, Ізраїль); переважно нетрудовою мотивацією (Великобританія, Німеччина, Франція, Австрія). Виявлено, що таке ранжування країн спричинено не тільки рівнем соціально-економічного розвитку, але й особливостями національних соціальних інститутів (рівень розвитку демократії, діяльність профспілок, доступ до освіти, соціальна рівність) і специфікою культурного середовища;

- шляхи формування інституціональних засад розвитку економічної демократії в Україні на трьох основних рівнях: загальнодержавному (прозорість прийняття ключових господарських рішень за участю авторитетних експертів, дотримання положень законодавчих та нормативних актів, прийняття рішень за волею більшості при обов'язковому дотриманні прав меншості та ін.); місцевому (надання прав територіальним громадам щодо управління муніципальною власністю, самодостатність громад, створення органів муніципального управління відповідно до вимог Європейської хартії про місцеве самоврядування та ін.); підприємницькому (кодeterminація, виробничі ради, раціоналізаторські гуртки, фінансове спостереження, колективні угоди), які дозволяють вийти на рівень сучасних стандартів економічно розвинених країн.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що основні положення дисертаційної роботи можуть бути використані як на національному рівні (органами виконавчої та законодавчої влади України), так і на міжнародному рівні (координаційними органами міжнародних урядових і неурядових організацій) з метою удосконалення механізму мінімізації відмінностей соціально-економічних імперативів глобального розвитку відповідно до вимог та викликів сучасних глобалізаційних процесів. Матеріали дисертаційного дослідження використовуються лінійним менеджментом національних компаній для обґрунтування напрямів і

механізмів соціально-економічного розвитку у контексті глобальних закономірностей стратегічного менеджменту.

Отримані результати знайшли своє впровадження на загальнодержавному рівні, зокрема, у аналітично-практичній роботі Головного управління економіки Івано-Франківської обласної державної адміністрації (довідка №120/11 від 22.02.2010 р.) при розробці Стратегії економічного та соціального розвитку територій Івано-Франківської області до 2015 року та діяльності Комітету Верховної Ради з питань промислової і регуляторної політики та підприємництва (довідка № 112/25 від 15.04.2010 р.) під час розробки Рекомендацій парламентських слухань на тему: «Про інтенсифікацію співробітництва України з ЄС у рамках єврорегіонів та перспектив транскордонного співробітництва».

Матеріали та результати дослідження впроваджено також у навчальний процес ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» під час розроблення робочих програм, науково-методичного забезпечення та викладання дисциплін «Глобальна економіка» та «Міжнародний менеджмент» (довідка від 12.04.2010 р.), а також у роботу Товариства з обмеженою відповідальністю «Юридична фірма «Сольський, Процик та Партнери» (довідка від 15.03.2010 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, які викладено в дисертаційному дослідженні та виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки результатів дослідження доповідались та обговорювались на семи конференціях, зокрема: на П'ятій Міжнародній конференції молодих вчених «Управління розвитком соціально-економічних систем: Глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (м. Донецьк, ДонНУ, 2004 р.), на 72-й студентській науковій конференції «Соціально-економічний розвиток України на початку XXI століття» (м. Київ, КНЕУ, 7-8 квітня 2005 р.), Міжнародній науковій конференції «Проблеми світової економіки та міжнародних економічних відносин» (м. Київ, НДІ міжнародних відносин НАУ, ІСЕМВ НАН України, 12 жовтня 2006 р.), науково-практичній конференції «Україна: проблеми інтеграційних процесів» (м. Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка 29-30 листопада 2007 р.), II міжнародній науково-практичній конференції «Стратегії розвитку України у глобальному середовищі» (м. Сімферополь і м. Ялта, 7-9 листопада 2008 р.), IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Особливості інтеграції України в світовий економічний та політико-правовий простір» (м. Маріуполь, МДГУ, 5 грудня 2008 р.), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Naukowa przestrzec Europy – 2010» (Польща, 2010).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 12 наукових праць загальним обсягом 3,64 друкованих аркуша: з них 5 - у наукових фахових виданнях і 7 - тези та

матеріали міжнародних, всеукраїнських, міжвузівських науково-теоретичних і науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг роботи. Структура дисертації включає вступ, три розділи (9 підрозділів), висновки і список використаних джерел. Загальний обсяг дисертації 182 сторінки друкованого тексту. Список використаних джерел налічує 210 найменувань. Робота містить 16 таблиць на 10 сторінках, 12 рисунків на 7 сторінках та 12 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначено методологічну базу і методи дослідження, показано наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів роботи.

У розділі 1 **«Теоретичні засади дослідження соціально-економічних імперативів глобального розвитку»** розкрито сучасні закономірності глобального розвитку, основні теоретичні підходи до виявлення глобальних імперативів, визначено їх природу, склад та особливості взаємодії.

Автором наголошується, що визначальним процесом світогосподарського розвитку у кінці ХХ – поч. ХХІ століть стала прогресуюча глобалізація, яка являє собою якісно новий етап інтернаціоналізації господарського життя і полягає у тому, що людство попри всю його роз'єднаність підходить до усвідомлення себе у якості загальноцивілізаційної єдності.

Констатується, що глобалізація обумовлена потужною дією факторів, найбільш важливими з яких є: технологічні, засновані на бурхливому розвитку науки та техніки з переходом розвинених країн світу до нового технологічного укладу суспільного виробництва; економічні, пов'язані з діяльністю транснаціональних корпорацій (ТНК) і регіональною економічною інтеграцією та формуванням передумов глобального розподілу праці; інформаційні, базовані на випереджаючому розвитку комп'ютерних інформаційно-телекомунікаційних мереж і нових інформаційних технологій із становленням глобальної інформаційної системи; геополітичні, диктовані усвідомленням необхідності консолідації світового співтовариства перед глобальними загрозами; соціокультурні фактори із суперечливою тенденцією до глобальної уніфікації середовища життєдіяльності.

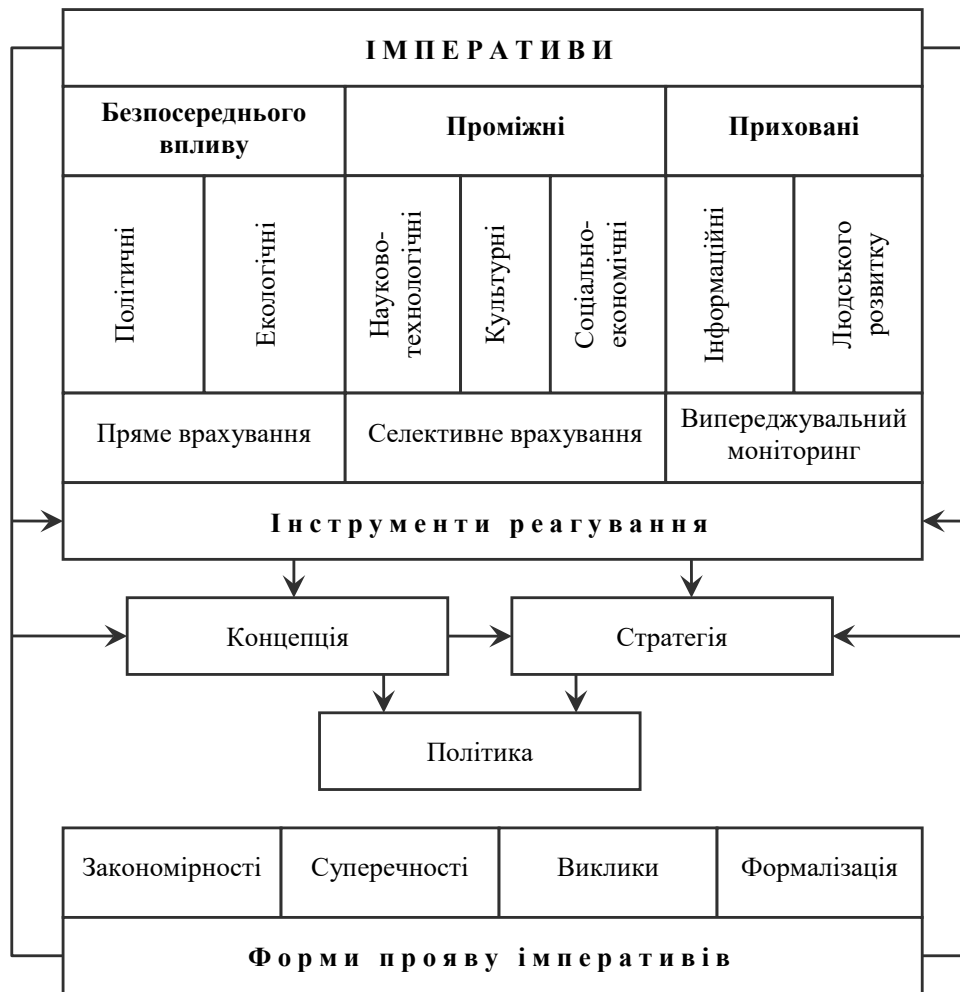
Автором виявлено та систематизовано та якісно оцінено імперативи глобального розвитку: політичні, науково-технологічні, інформаційні, культурні, екологічні, у полі яких виокремлюються і стають пріоритетними імперативи людського розвитку та інтеративні соціально-економічні імперативи. Показано, що в сучасних умовах, не всі з них проявляються в однаковій мірі, тому автором запропоновано досліджувати глобальні імперативи у межах логічно обумовленої багаторівневої системи: закономірності суперечності виклики формалізація цих викликів. У цьому

контексті імперативи глобального розвитку умовно поділяються на: безпосереднього впливу (політичні, екологічні); проміжні (науково-технологічні, культурні, соціально-економічні); приховані (інформаційні, людського розвитку). Розроблено методичний підхід до цілеспрямованого обґрунтування стратегій і політик адекватного реагування на ідентифіковані та позиціоновані імперативи (рис. 2).

У дисертації проведено поглиблений аналіз передумов формування соціально-економічних імперативів глобалізації з урахуванням пріоритету, закономірностей і суперечливих проявів соціалізації як об'єктивно зумовленої тенденції сучасного світогосподарського розвитку. Доведено, що у тріаді економічного середовища життєдіяльності людини (трудова діяльність, професійний розвиток, відтворення робочої сили) генеруються ключові глобальні соціально-економічні імперативи: інтелектуалізація праці, віртуалізація умов праці, саморозвиток особистості, економічна демократизація.

У розділі 2 «**Середовище формування глобальних соціально-економічних імперативів**» досліджено модифікацію умов та мотивацій трудової діяльності, проаналізовано глобальний контекст професійного розвитку працівників, виявлено новітні закономірності відтворення робочої сили.

Оскільки трудова діяльність є ключовою сферою формування соціально-економічних імперативів, у розділі було досліджено зміни її пріоритетів, насамперед щодо значення праці в житті людини. Узагальнення результатів останніх міжнародних досліджень дозволило виявити три основні типи мотивації з урахуванням крос-культурного середовища відповідних країн: збалансована мотивація, коли мотивація до праці (матеріальна мотивація, умови і зміст праці, участь у прийнятті рішень, залучення до командної роботи) урівноважується нетрудовою мотивацією (розваги, дружнє спілкування, сімейне життя, участь у громадських справах, відправлення релігійних вірувань) – США, Канада, Австралія, Нова Зеландія; переважно трудовою мотивацією (Японія, Китай, Ізраїль, пострадянські країни); переважно нетрудовою мотивацією (Великобританія, Німеччина, Австрія, Франція).

Рис. 2. Графічна стратифікація імперативів глобального розвитку

В розділі наголошується на підвищенні ролі професійного зростання особистості в соціально-економічному розвитку країн, що проявляється на мікро- та макрорівнях. Для компаній, насамперед, транснаціональних корпорацій, розвиток працівників перетворюється на головний фактор конкурентоспроможності, що підтверджується, зокрема недавнім опитуванням Міжуніверситетського консорціуму політичних і соціальних досліджень (штат Мічиган, США) вищих менеджерів 100 провідних ТНК, яке виявило, що 85 % у своїх пріоритетах на перше місце поставили розвиток людських ресурсів, в той час як впровадження нових технологій зайняло 45 %, а просування продукції на нові ринки лише 20 %.

У провідних західних корпораціях розвиток персоналу являє собою систему взаємопов'язаних дій, основними елементами якої виступають: розроблення стратегій розвитку персоналу; прогнозування і планування потреби в персоналі відповідної кваліфікації; управління кар'єрою та професійним зростанням. Можливості розвитку мають надаватися всім працівникам, оскільки це не тільки підвищує ефективність роботи, а й поліпшує моральний клімат, полегшує процес делегування повноважень та завдань і, як наслідок, підвищує гнучкість управління.

На макроекономічному рівні професійний розвиток особистості призводить до зменшення соціальної напруженості в суспільстві, збільшення загальної зайнятості, сприяє інтелектуалізації праці та демократизації трудових відносин.

Автор робить висновок про те, що професійний розвиток працівників в сучасних умовах неможливий без його гуманізації та гуманітаризації, орієнтації на загальнолюдські цінності, на пріоритетність особистості, створення умов для розвитку людини, її самовизначення та самореалізації. Саме гуманістично-демократичний підхід, який базується на ідеї партнерства та співробітництва, здатний створити умови для самопізнання та самовизначення, сприяти розкриттю потенціалу працівників, психологічній підготовці особистості до творчого розв'язання професійних завдань, особливо у складних видах діяльності.

Активне поширення та впровадження в теорію та практику ідей гуманізації професійної діяльності дозволяє вченим та практикам говорити про саморозвиток, де особистість є суб'єктом не тільки навчання, особистої життєдіяльності, а й суб'єктом саморозвитку. Реалізація програм, метою яких є особистісне зростання, так чи інакше передбачає розвиток самосвідомості, джерелом розвитку якої є перш за все активна творча діяльність суб'єкта, в якій відбувається становлення «Я», знаходження особистісного смислу, реалізація власного шляху та життєвого задуму, подолання особою критичних ситуацій в складному світі.

Значна увага у розділі приділена дослідженню крос-культурних відмінностей у професійному розвитку персоналу різних країн, які пов'язані із особливостями національних систем освіти, від яких в свою чергу залежать професійні базові вміння та навички і ставлення людей до праці. Крос-культурні відмінності у навчанні та професійного розвитку працівників обумовлюються також роллю органів державної влади та специфікою національного законодавства в даній галузі. Зазначено, що у країнах з розвинутою ринковою економікою держава, беручи на себе основний фінансовий тягар щодо підготовки та перепідготовки кадрів, створює єдиний механізм забезпечення зайнятості шляхом взаємодії держави та підприємств, кооперацію останніх з навчальними закладами, а також акумулювання та перерозподіл коштів підприємств з метою підготовки та перепідготовки робочої сили. Взаємодія держави і підприємств передбачає використання різного інструментарію: фінансування, податкової політики, регулювання соціального страхування та забезпечення створення інформаційної та правової інфраструктури.

У розділі наголошується, що відтворення робочої сили полягає в безперервному відновленні та підтриманні фізичних, розумових, професійних сил і здібностей людини, основою чого є процес відновлення життєдіяльності людського суспільства через природні процеси народжуваності та смертності населення. Однак розширене відтворення робочої сили в сучасній парадигмі глобалізаційного прогресу пов'язане не лише із збільшенням кількості населення, а й з

підвищенням рівня життя, освітнього та професійного рівня суспільства і становить, по суті, основу якісно нового типу відтворення робочої сили.

У контексті виявлення та оцінювання глобальних соціальних нерівномірностей проведено аналіз загальносвітових показників бідності, що дозволив встановити головні її чинники. Показано, що глобальну бідність обумовлюють не тільки демографічні фактори (високі та нерівномірні темпи збільшення населення світу), але й різний рівень розвитку країн, ресурсне забезпечення країни, високий рівень безробіття.

Швидкий приріст населення світу за останні 150 років (майже у 6 разів) супроводжувався тридцятикратним зростанням споживання, яке розподіляється між країнами нерівномірно. У той же час темпи приросту населення Землі випереджають рівень зниження кількості бідних (табл. 1).

Таблиця 1

Приріст населення світу і кількість бідних (добове споживання до 1 дол. США)

Роки	Населення світу, млрд чол.	За скільки років збільшилося населення на 1 млрд	Бідне населення світу	
			млн. чол.	у % до всього населення
1820	1	За всю попередню історію	880	88
1927	2	107	1170	58,5
1960	3	33	1380	46
1975	4	15	1320	33
1987	5	12	1410	28,3
1998	6	11	1300	22
2001	6,3	-	1220	22
2004	6,4	-	1100	18
2006*	6,67	-	1400	20,9
2009*	6,82	-	1484	21,8
2015**	7,2	17	1900	26,4

* З 2005 р. всі показники розраховані за показником купівельної спроможності 2005 р.

** Прогноз Світового банку. Джерело: складено автором на основі The Millennium Development Goals Report, 2008; Human Development Report 2009 Overcoming barriers: Human mobility and development, 2009; «World Development Report of 2004: Making Services Work for Poor People», - World Bank 2004.

Як видно з табл. 1, в усьому світі протягом останніх десятиліть спостерігався стійкий і послідовний прогрес у скороченні абсолютної бідності, що підтверджує ціла низка досліджень. Проте рівень бідності після 2004 року почав зростати внаслідок підвищення цін, особливо на продукти харчування та нафту, через світовий економічний спад, зміни рівня життя. Бідність таким чином залишається невирішеною проблемою і як явище має тенденцію до вкорінення.

Серед новітніх закономірностей відтворення робочої сили в міжнародному контексті слід зазначити використання нової філософії управління людськими ресурсами, які відіграють вирішальну роль у нарощуванні конкурентоспроможності як національних держав, так і компаній, насамперед транснаціональних. Витрати на поліпшення якості людських ресурсів (освіта, охорона здоров'я, професійна підготовка) мають економічний ефект і є інвестиціями в людський капітал, адже результатами інвестування є зростання продуктивності суспільної праці, поліпшення інших показників економічного розвитку. В цьому зв'язку зроблено висновок про те, що поліпшення процесу відтворення робочої сили виступає не тільки інструментом динамізації економічного зростання, а й як кінцева мета соціального прогресу, оскільки він органічно пов'язаний із підвищенням якості життя людей, розширення їх фізичних та інтелектуальних здібностей.

У розділі 3 «Адаптація України до глобальних соціально-економічних імперативів» досліджено інформаційний ресурс економічного розвитку України та специфіку відтворення національного інтелектуального капіталу, виявлено особливості становлення інститутів економічної демократії, проаналізовано умови професійного зростання в українському бізнес-середовищі.

Констатовано, що становлення локальних (корпоративних, країнових, регіональних) та глобальної інформаційно-мережових систем соціально-економічних відносин визначається, з одного боку закономірностями науково-технічного прогресу, а з другого – суспільними потребами в якісних інформаційних комунікаціях.

Сучасна хвиля інформатизації пов'язана з масовим поширенням кишенькових комп'ютерів, мобільних телефонів, надшвидким поширенням їх функціональних можливостей у розповсюдженні інформації. Відповідно до офіційної статистики за абсолютними витратами Україна посідає останні місця в Європі та поступається сусідам – новим членам ЄС – за всіма показниками інформатизації (щільність покриття території та пропускна здатність телекомунікаційних і комп'ютерних мереж, кількість користувачів Інтернет на 1000 жителів, пропорція користувачів широкосмугового Інтернету до загальної їх чисельності тощо). У доступі до Інтернет з вираженою регіональною диспропорцією розподілу користувачів (переважно м. Києва та Київської області) Україна значно поступається розвиненим країнам. Якщо в США та більшості країн Європи майже кожний другий громадянин є користувачем Інтернет, то в Україні цей показник становить 15 – 20% від населення, однак в останні роки стрімко зростає: 3,8 млн активних користувачів у 2003 р., 5,6 млн – у 2005 р. (85 місце у світі; 12% населення); 8,4 млн – у 2006 р. (18% населення), 9,6 млн – у 2009 р.

У дисертації основна увага акцентується на тому, що корпоративний інтелектуальний потенціал вирішальною мірою визначається людським фактором, адже саме працівники компаній, насамперед транснаціональних (їм належить понад 90 % результатів НДДКР), є реальними авторами винаходів, патентів, ноу-хау, тобто творцями патентного потенціалу корпорацій та

найважливішою ланкою у реалізації патентного потенціалу в змінах технологічних процесів, освоєнні виробництва нових продуктів і послуг, опануванні нових методів обслуговування споживачів і реалізації виготовлених товарів тощо. Корпоративний інтелектуальний потенціал також тісно пов'язаний з корпоративною культурою.

Результати дослідження дисертантом специфіки відтворення національного інтелектуального потенціалу показують, що менеджмент українських підприємств потребує серйозної перебудови системи управління креативною діяльністю. У цьому зв'язку запропоновано дворівневий підхід щодо підвищення інтелектуального потенціалу вітчизняних компаній: 1) удосконалення загального менеджменту в частині формування культур цільового типу, передумовами створення якої є: відмова від жорсткої ієрархічної структури управління; поширення сфер використання командної роботи на основі створення тимчасових проектних груп з децентралізацією їх внутрішньої діяльності; надання пріоритетного значення критерію професійної компетентності при оцінці персоналу та його просуванні; використання груп особливого призначення, що створюються з працівників різних функціональних, продуктових і географічних підрозділів з метою подолання наявних організаційних бар'єрів у сфері інноваційної діяльності; заохочення творчої та раціоналізаторської діяльності, а також винахідництва; 2) формування сучасних систем управління інноваціями в компаніях. Практика провідних ТНК ґрунтується здебільшого на революційних та еволюційних типах науково-технічного прогресу і, відповідно, на двох моделях управління інноваційною діяльністю. Революційний тип прогресу забезпечується за рахунок об'єднання зусиль усіх працівників компанії навколо зрозумілих і надзвичайно привабливих цілей, їм вдається у вирішальні моменти обходити своїх конкурентів. Еволюційний прогрес здійснюється шляхом так званої «запланованої випадковості». Так, прогрес розпочинається з невеличких послідовних кроків у формі швидкого використання можливостей, що несподівано виявились і згодом приводять до важливих і також непередбачених стратегічних зрушень.

Виявлено, що глибокі зміни в структурі та змісті базисних економічних відносин, нова якість робочої сили, зміни в структурі, ієрархії потреб і якості життя працюючих та інших чинників, притаманних постіндустріальному розвитку економіки, обумовлюють необхідність становлення інститутів економічної демократії в Україні. В розділі доведено, що становлення цих інститутів доцільно розмежовувати на різних рівнях: загальнодержавному (транспарентність прийняття законодавчих та нормативних актів, врахування інтересів основних соціальних груп населення при розподілі державних коштів і ресурсів, контроль громадськими господарськими асоціаціями за діями органів державної влади і управління); місцевому (реалізація інтересів відповідних територіальних громад у використанні земельних та інших місцевих ресурсів, утворення і функціонування місцевих органів самоуправління, збереження природи, пам'яток культури та традицій); підприємницькому (утворення виробничих рад, участь найманих

працівників у діяльності спостережних рад чи рад директорів, залучення працівників до прийняття ключових господарських рішень на всіх рівнях управління підприємством, надання можливостей працівникам володіти акціями своїх компаній).

ВИСНОВКИ

В дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання щодо природи та специфіки прояву соціально-економічних імперативів глобального розвитку. Запропоновані нові науково-методичні підходи до вирішення поставлених питань, які, враховуючи сучасні закономірності глобального розвитку, мають істотне значення для підгалузі науки «Світове господарство і міжнародні економічні відносини», а також практики адаптації України до сучасних глобальних соціально-економічних імперативів. Проведене дисертаційне дослідження дає можливість зробити наступні висновки:

1. В умовах глобалізації під впливом політичних, економічних, науково-технологічних, соціально-культурних факторів світове господарство стає все більш інтегрованою соціально-економічною системою. Сучасними закономірностями глобального розвитку є: посилення взаємозалежності держав, етносів, людей у всіх сферах життєдіяльності; формування глобального ринку фінансів, товарів і послуг; формування глобального інформаційного простору; послаблення можливостей національних держав щодо формування незалежної економічної політики; загальноцивілізаційний прогрес завдяки глобальній доступності ресурсів та технологічно-управлінських інновацій; формування метапростору в умовах утворення та функціонування транснаціональних фінансових телекомунікаційних та інших мереж; тяжіння суб'єктів світової економіки до єдиних цінностей, принципів, стандартів функціонування; забезпечення здійснення будь-якого виду діяльності в реальному масштабі часу; перетворення знання на головний елемент суспільного багатства; імплементація та домінування в міжнародних та національних практиках універсальних ліберально-демократичних цінностей, в першу чергу пов'язаних із забезпеченням прав людини; нерівномірний та нееквівалентний розподіл витрат і доходів на глобальних ринках, що обумовлює непропорційність і відмінності соціально-економічного розвитку і поглиблює міжкрайові та міжрегіональні інформаційно-технологічні і соціально-економічні розриви.

2. На етапі якісних структурних трансформацій світогосподарської діяльності рушійною силою глобального розвитку стає система імперативів, яка включає політичні, культурні, науково-технологічні, інформаційні, екологічні, людського розвитку, соціально-економічні. Важливою особливістю їх формування є підвищення системоутворюючої ролі соціально-економічних імперативів - інтелектуалізації та віртуалізації трудової діяльності, економічної демократизації та професійного саморозвитку працівників.

3. Формування глобального постіндустріального суспільства потребує врахування особливостей природи сучасних імперативів глобального розвитку. Виявлено чотири форми прояву глобальних імперативів: об'єктивно існуючі закономірності глобального розвитку; суперечності між носіями протилежних інтересів; виклики (потреби, які витікають із суперечностей і повинні бути виконані); формалізація цих викликів (нормативні рішення та угоди, що обов'язкові для виконання відповідними суб'єктами міжнародної діяльності). Різні форми прояву окремих імперативів дозволяє класифікувати їх на такі групи: безпосереднього впливу (політичні та екологічні), яким притаманні всі чотири форми прояву; проміжні (науково-технологічні, культурні, соціально-економічні), для яких характерним є наявність закономірностей та суперечностей; приховані (інформаційні, людського розвитку), по відношенню до яких зрозумілими є тільки закономірності. Врахування рівня зрілості глобальних імперативів у практиці регулювання світового розвитку дозволяє суттєво підвищити її ефективність.

4. Соціально-економічні імперативи глобального розвитку пов'язані безпосередньо із трудовою діяльністю працівників підприємств різних країн, насамперед транснаціональних корпорацій, результати якої стають надбанням світового ринку. Трудова діяльність стає вирішальним фактором міжнародної конкурентоспроможності компаній та країн. Доцільно виділяти ключові взаємозв'язані складові соціально-економічних імперативів – умови та мотивації трудової діяльності, професійний розвиток працівників та відтворення робочої сили, які утворюють у своїй сукупності тріаду генерації цих імперативів. Нерівномірність глобального розвитку, нееквівалентність розподілу переваг глобалізації призводять до того, що у високорозвинених країнах при розробці і реалізації соціально-економічних політик враховуються пріоритети всіх складових даної тріади, в той час як у країнах, що розвиваються, основна увага зосереджена на простому відтворенні робочої сили внаслідок обмеження ресурсів.

5. Висока конкурентоспроможність ТНК вирішальною мірою забезпечується впровадженням ефективних систем мотивації праці. Узагальнення практики використання мотиваційних систем ТНК різних країн дає можливість зробити висновок про використання трьох основних їх типів: збалансованої системи мотивації до праці, коли мотивація до праці урівноважується нетрудовою мотивацією (США, Канада, Австралія, Нова Зеландія); переважно трудовою мотивацією, в якій матеріальні складові та участь у прийнятті рішень перевищують значення позавиробничого спілкування (Японія, Китай, пострадянські країни, Ізраїль); переважно нетрудовою мотивацією, в якій значення позатрудової діяльності є пріоритетним у житті людини (Великобританія, Німеччина, Франція, Австрія).

6. Досвід високорозвинених держав світу та ключових індикаторів їх конкурентоспроможності показує, що вирішальним фактором їх розвитку є нарощування потенціалу професійного саморозвитку працівників. На підставі аналізу особливостей

національних моделей професійного саморозвитку працівників, можна виділити наступні: американська - ґрунтується на індивідуально-ринкових засадах задоволення професійних потреб, передбачає формування лідерських компетенцій; європейська - базується на концепції людського капіталу і реалізується за рахунок ресурсного потенціалу корпорацій, передбачає формування нових здібностей до інноваційної діяльності, сприяння нових підходів і способів ініціювати зміни; японська - заснована на колективному опануванні нових знань та навичок на конкретних ділянках бізнес-діяльності, передбачає формування високопродуктивних команд із пересічних співробітників, що здатні самостійно вирішувати різноманітні ієрархічно-позиціоновані завдання.

7. Економічне зростання всіх країн світу у вирішальній мірі забезпечується розширеним відтворенням робочої сили, тобто відновленням та розвитком фізичних, розумових, професійних сил та здібностей. Одним з ключових показників цього відтворення є життєвий рівень населення. Дослідження динаміки життєвого рівня населення дозволяє зробити наступні висновки: протягом тривалого періоду (1820 – 2004) спостерігався швидкий і послідовний прогрес у скороченні абсолютної та відносної бідності. Проте рівень бідності після 2004 року почав зростати внаслідок підвищення цін, особливо на продукти харчування та нафту, через світовий економічний спад, зміни рівня життя.

8. Порівняльний аналіз інформаційного розвитку України та інших країн дозволяє зробити висновки про ігнорування органами державної влади всезростаючого значення інформатизації країни та потребує нагального розроблення і прийняття відповідної державної програми. Для покращення необхідно вирішити проблеми у таких пріоритетних напрямках: нормативно-правового забезпечення процесів інформатизації; розвиток національної інфраструктури інформатизації; забезпечення національних інтересів України у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, її інформаційного суверенітету, створення захищеного інформаційного простору; інформатизація процесів державного управління та сфери науки, освіти і культури.

9. Результати дослідження специфіки відтворення національного інтелектуального потенціалу орієнтують менеджмент українських підприємств на необхідність серйозної перебудови системи управління креативною діяльністю. У цьому зв'язку можна запропонувати два напрями підвищення інтелектуального потенціалу вітчизняних компаній: перший пов'язаний з удосконаленням загального менеджменту у тій частині, що стосується формування корпоративної культури цільового типу, другий - з удосконаленням систем управління інноваціями в компаніях. Окрім того, глибокі зміни в структурі та змісті базисних економічних відносин, нова якість робочої сили, зміни в структурі, ієрархії потреб і якості життя працюючих, низка інших чинників, дія яких характерна для етапу постіндустріального розвитку економіки, обумовлюють

необхідність становлення інститутів економічної демократії в Україні на різних рівнях: загальнодержавному, місцевому, підприємницькому.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Тимків І.В. Глобальний вимір проблеми бідності / І.В. Тимків // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. - Випуск 260: В 6 т. – Т. I. - Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. - С. 188-194 - 0,38 д.а.
2. Тимків І.В. Еволюція концепцій нерівномірності глобального економічного розвитку / І.В. Тимків // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий збірник/ За ред. І.Г. Ткачук. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2009. – Випуск V. - Т.2.- С.81-86 – 0,6 д.а.
3. Тимків І.В. Поляризація світової економіки як характерна риса сучасних глобальних трансформацій / І.В. Тимків // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. Випуск VII, 2009. - С.311-315 – 0,40 д.а.
4. Тимків І.В. Протиріччя сучасних глобальних трансформацій / І.В. Тимків // Економіка: проблеми теорії та практики : Збірник наукових праць. - Випуск 248: В 6 т. – Т. II. - Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. - С. 152-158 - 0,42 д.а.
5. Тимків І.В. Система сучасних світогосподарських імперативів / І.В. Тимків // Економіка: проблеми теорії та практики : Збірник наукових праць. - Випуск 264: В 6 т. – Т. II. - Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. - С. 142-148 - 0,42 д.а.

В інших виданнях:

6. Тимків І.В. Бідність як глобальна проблема сучасності / І.В. Тимків // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Naukowa przestrzec Europy – 2010», Volume 1. Ekonomiczne nauki.: Przemysl.Nauka i studia, 2010. – 88 str – 0,25 д.а.
7. Тимків І.В. Глобалізація та її вплив на національно – економічний розвиток України / І.В. Тимків // Праці П'ятої міжнародної конференції молодих вчених «Управління розвитком соціально-економічних систем: Глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання». Частина 2./Ред. кол. Ступін О.Б. (голова), Александров І.О.(заступник голови) та ін. – Донецьк: ДонНУ, 2004, - С.319 - 322 – 0,2 д.а.
8. Тимків І.В. Поляризація світової економіки як сучасний геоелекономічний виклик / І.В. Тимків //Україна: проблеми сучасних інтеграційних процесів: Зб. наук. пр. за рез. Наук.-практ. конф. асп. і студ.- К.,2008.- С.40-44 – 0,2 д.а.
9. Тимків І.В. Політичний вимір глобалізації / І.В. Тимків // Особливості інтеграції України в світовий економічний та політико-правовий простір: Матеріали IV Всеукраїнської

науково-практичної конференції 05 грудня 2008 р.- за заг. редакцією к.е.н. Булатової О.В. - Маріуполь: МДГУ, 2008. - С.37-38 – 0,15 д.а.

10. Тимків І.В. Соціальні проблеми економічної глобалізації / І.В. Тимків // Соціально-економічний розвиток України на початку XXI століття: Зб.доп.72-ї наук. конф. студ. КНЕУ.7-8 квіт.2005 р. /Відп. за вип. М.І.Мирун. К.:КНЕУ, 2005. - С. 213- 216 – 0,3 д.а.

11. Тимків І.В. Сутність процесу глобалізації та її характерні риси / І. В. Тимків // Проблеми світової економіки і міжнародних економічних відносин: Матеріали міжвідомчої наукової конференції, м. Київ, 12 жовтня 2006 р./Відп. ред. – д.е.н. В.Є. Новицький. - К.: НДІ МВ НАУ, ІСЕМВ НАН України, 2006. - С.148-154 –0,2 д.а.

12. Тимків І.В. Фактори економічного розвитку країн, що розвиваються, в умовах глобалізації/ І.В. Тимків // Стратегии развития Украины в глобальной среде / Материалы II международной научно- практической конференции 7-9 ноября 2008 года. - Т.1. - Симферополь: ЦРОНИ, 2008. - С.11-13 - 0,2 д.а.

АНОТАЦІЯ

Тимків І.В. Соціально-економічні імперативи глобального розвитку. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 - світове господарство і міжнародні економічні відносини. - ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» - м. Київ, 2010.

Дисертаційна робота присвячена комплексному дослідженню сучасних закономірностей глобального розвитку, вивченню глобальних соціально-економічних імперативів, їх природи, складу, особливості взаємодії та специфіки прояву в сучасних умовах.

Автором розкрито принципові характеристики середовища генерації глобальних соціально-економічних імперативів, проведено комплексний аналіз модифікацій умов і мотивацій трудової діяльності та професійного розвитку працівників, досліджено та систематизовано новітні закономірності відтворення робочої сили.

Досліджено інформаційні ресурси економічного розвитку України, проведено аналіз специфіки та потенціалу відтворення національного інтелектуального потенціалу, запропоновано два напрями його підвищення: перший пов'язаний з удосконаленням загального менеджменту у тій частині, що стосується формування корпоративної культури цільового типу, другий - з удосконаленням систем управління інноваціями в компаніях.

Виявлено специфіку становлення економічної демократії в Україні на різних рівнях: загальнодержавному, місцевому, підприємницькому.

Ключові слова: глобалізація, соціалізація, людський розвиток, соціально-економічні імперативи глобального розвитку, інформатизація, інтелектуалізація, віртуалізація, професійний саморозвиток, економічна демократизація.

АННОТАЦІЯ

Тимків І.В. Соціально-економічні імперативи глобального розвитку. — Рукопись.

Дисертація на соискание учёной степени кандидата економічних наук по спеціальності 08.00.02 - мировое хозяйство и международные экономические отношения - ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана» - Киев, 2010.

Дисертаційна робота присвячена комплексному дослідженню сучасних процесів глобального розвитку, вивченню глобальних соціально – економічних імперативів, їх природи, складу, особливостей взаємозв'язку і специфіки проявлення в сучасних умовах.

В роботі глобалізація розглядається як об'єктивно обумовлений процес, який досяг беспрецедентних масштабів і глибини в началі ХХІ століття і створює нові можливості ефективного розвитку. Разом з тим, різновекторні впливи технологічних, інформаційних, екологічних і геополітичних факторів створюють міжнародні та міжрегіональні відмінності глобального соціально-економічного розвитку, які не сприяють подоланню розривів в рівнях розвитку національних економік і синхронізації виробничих процесів з справедливим розподілом світового ВВП в зв'язку з тим, що в повному об'ємі не використовується потенціал системного взаємодіяння. Асинхронність, диспропорційність і нерівномірність взаємозв'язків суб'єктів глобальної економічної системи різко посилюють тенденцію до загострення традиційних і стимулюють виникнення нових протиріччів, каталізують кризові явища і процеси з руйнівним потенціалом глобального масштабу.

На етапі якісних структурних трансформацій світового господарства рушійною силою глобального розвитку є система імперативів. На основі узагальнення сучасної практики міжнародних економічних зв'язків виділені наступні імперативи глобального розвитку: політичні, культурні, науково-технологічні, екологічні, людського розвитку, соціально-економічні. Важливою особливістю їх формування є підвищення системоутворюючої ролі соціально-економічних імперативів – інтелектуалізації і віртуалізації трудової діяльності, економічної демократизації, професійного розвитку працівником.

При формуванні глобального постіндустріального суспільства необхідно враховувати особливості природи сучасних імперативів глобального розвитку. Автором розкриті чотири форми прояву глобальних імперативів: об'єктивно існуючі закономірності

глобального развития; противоречия между носителями различных интересов; вызовы (нужды, которые вытекают из противоречий и должны быть исполненными); формализация этих вызовов (нормативные решение и договора, которые обязательны для выполнения соответствующими субъектами международной деятельности). В зависимости от разных форм проявления отдельных императивов их можно классифицировать на такие группы: непосредственного влияния (политические и экологические), для которых характерны четыре формы проявления; промежуточные (научно-технологические, культурные, социально-экономические), для которых свойственными есть наличие закономерностей и противоречий; скрытые (информационные и человеческого развития), по отношению к которым выявленными являются только закономерности.

Автором раскрыты сущностные характеристики среды генерации глобальных социально-экономических императивов, проведен комплексный анализ модификации условий и мотиваций трудовой деятельности и профессионального развития работников, изучены и систематизированы современные закономерности воспроизводства рабочей силы.

Изучены информационные ресурсы экономического развития Украины, проведен анализ специфики и потенциала воспроизводства национального интеллектуального потенциала, предложены два направления его развития: первый связан с усовершенствованием общего менеджмента в части, относящейся к формированию корпоративной культуры, второй - с усовершенствованием систем управления инновациями в компаниях.

В диссертационной работе выявлено, что необходимость формирования институтов экономической демократии в Украине обусловлено глубокими изменениями в структуре и содержании экономических отношений, новым качеством рабочей силы, изменениями в структуре иерархии нужд и качестве жизни работников и другими факторами, характерными для постиндустриального развития экономики. Проведён анализ специфики становления экономической демократии в Украине на разных уровнях: государственном (транспарентность принятия законодательных и нормативных актов, учёт интересов основных групп населения при распределении государственных средств и ресурсов, контроль общественными хозяйственными ассоциациями за действиями органов государственной власти; местном (реализация прав территориальных общин в использовании земельных и других местных ресурсов, формирование и функционирование местных органов самоуправления, охраны природы, памятников культуры и традиций); предпринимательском (формирование производственных советов, участие наемных работников в деятельности советов директоров, привлечение работников к принятию важных хозяйственных решений на всех уровнях управления предприятием).

Ключевые слова: глобализация, социализация, человеческое развитие, социально-экономические императивы глобального развития, информатизация, интеллектуализация, виртуализация, профессиональное развитие, экономическая демократия.

ANNOTATION

Тымків І.В. Social and Economic Imperatives of Global Development. – Manuscript.

The dissertation is for a Candidate Degree in Economic Sciences by specialty 08.00.02. – World Economy and International Economic Relations – SHEE «Vadym Hetman Kyiv National Economic University». - Kyiv, 2010.

The thesis deals with complex research into global imperatives, social and economic imperatives of global development, their nature, structure and peculiarities of their interaction and manifestation in the present day conditions.

The author has classified the contemporary imperatives of global development into political, technical and technological, social and economic (economic democracy, intellectualization and virtualization of labour activity, professionalisation and self-development of employees), informational, cultural, ecological and human development imperatives.

The author has discovered the principal characteristics of the environment of the generation of global social and economic imperatives, carried out a complex analysis of modifications of conditions and those of labour activity and professional development of employees, researched into and systematized the latest regularities in renewing manpower.

The author has carried out research into information resources of Ukraine's economic development, analysed the specific character and potential of the renewal of the national intellectual potential, suggested two directions in raising the intellectual potential of the companies in this country, one being connected with improving the general management in forming the targeted corporate culture, the other – with improving the innovation management systems in the companies.

The author has revealed the specific character of economic democracy in Ukraine at different levels: national, local, entrepreneurial.

Key words: globalization, socialization, human development, social and economic imperatives of global development, informatisation, intellectualization, virtualization, employees' professional self-development, economic democracy.